

Т.І. Шанскова,
кандидат педагогічних наук, доцент,
завідувач кафедри психології і педагогіки
факультету післядипломної освіти
та довузівської підготовки Житомирського
державного університету імені Івана Франка

*Застосування педагогічних технологій у підготовці фахівців гуманітарного
профілю в умовах здобуття другої вищої освіти*

Реформи політичних й економічних структур держави, що викликані інтеграційними та глобалізаційними процесами, вимагають від кожної людини вміння адаптуватися та ефективно працювати в умовах конкуренції – необхідної ознаки ринкової економіки.

На сьогоднішній день одним із пріоритетних завдань вищої школи є активний пошук шляхів удосконалення підготовки фахівців. Серед основних напрямів якого є забезпечення потреб держави у висококваліфікованих кадрах, які мають ґрунтовну фахову підготовку; розвиток активності, самостійності, творчих здібностей майбутніх фахівців; формування у студентів-дорослих потреби в неперервній самоосвіті, постійному оновленні здобутих у навчальному закладі знань та умінь.

Сучасна освіта України спрямовує людину на навчання впродовж усього життя. Тому сьогодні відбуваються позитивні зміни у формуванні комплексної системи післядипломної освіти як складової системи національної освіти. На сьогоднішній день пріоритетною ідеєю розвитку освіти в Україні є концепція неперервної освіти людини протягом життя. Здатність освіти задовольняти потреби дорослих виявляється в таких *функціях*:

1. Соціальна – задоволення соціальних сподівань дорослих (орієнтацій, мотивів, життєвих планів тощо).

2. Валеологічна – створення умов для забезпечення комфортності навчання дорослих.

3. Аксіологічна – залучення дорослої людини до сучасних духовних глобальних цінностей людства.

4. Поліфункціональність робить освіту дорослих засобом захисту, фактором сприяння соціальній і професійній мобільності, формування відповідальності та розвитку світогляду.

Післядипломна освіта отримала офіційний статус у Законі України „Про освіту” від 23.05.91 року, де зазначено, що вона створює умови для задоволення різноманітних освітніх і професійних потреб особи, а також соціальних потреб суспільства в подоланні розриву між набутих у навчальному закладі рівнем професійної підготовки й новими вимогами¹.

У 1992 році вітчизняними вченими була розроблена Концепція неперервного підвищення кваліфікації та перепідготовки педагогічних кадрів України, яка визначила, що це цілеспрямований, спеціально організований процес систематичного оновлення професійної компетентності працівників освіти, зумовлений динамікою розвитку суспільства, науки, освіти та потребами, що впливають з особистого досвіду і специфіки діяльності кожного педагога.

Його головною метою є приведення професійної компетентності педагогічних працівників відповідно визнаним світовими стандартами, розвиток їхнього творчого потенціалу та педагогічної майстерності, підвищення інтелектуального і загальнокультурного рівнів. Підвищення кваліфікації та перепідготовка фахівців гуманітарного профілю сьогодні в Україні здійснюється на основі андрагогічних ідей, концепції неперервної освіти та з урахуванням зарубіжного досвіду в цій сфері.

У статті 10 Закону України «Про вищу освіту» післядипломна освіта розглядається як спеціалізоване вдосконалення освіти та професійної підготовки особи шляхом поглиблення, розширення й оновлення її професійних знань, умінь та навичок або отримання іншої професії, спеціальності на основі здобутого раніше освітньо-кваліфікаційного рівня та практичного досвіду².

Сьогодні післядипломна освіта вже сформувалася як освітня система зі своєю структурою та ієрархією. Її гнучкість, динамічність і варіативність забезпечується завдяки функціонуванню різноманітних організаційних форм: перепідготовка,

---

¹Закон України «Про освіту» // www.osvita.org.ua

²Закон України «Про вищу освіту» // www.osvita.org.ua

підвищення кваліфікації, спеціалізація, стажування, навчання в аспірантурі та докторантурі, а також прирівнені до них галузеві форми (ад'юнктура, клінічна ординатура тощо).

Перепідготовка- це отримання іншої спеціальності на основі здобутого раніше освітньо-кваліфікаційного рівня та практичного досвіду.

Спеціалізація- це набуття особою здатності виконувати окремі завдання та обов'язки, які мають особливості в межах спеціальності.

Розширення профілю (підвищення кваліфікації) - це набуття особою здатності виконувати додаткові завдання та обов'язки в межах спеціальності.

Стажування- набуття особою досвіду виконання завдань та обов'язків певної спеціальності.

У березні 2009 року група науковців Інституту педагогічної освіти і освіти дорослих АПН (керівник групи – Л. Б. Лук'янова) представила проект Концептуальних положень освіти дорослих в Україні, деконкретизовано зміст категорій освіти дорослих, зміст понять "освіта дорослих", "дорослий учень", "навчальна діяльність дорослого", "технології навчання дорослих", "андрагог".

Концепція розроблена відповідно до рішень П'ятої міжнародної конференції освіти дорослих (м. Гамбург, Німеччина, 14 - 18 липня, 1997 р.), Міжнародної ради з освіти дорослих (м. Дамаск, Сирія, 22 - 26 вересня, 2000 р.), Міждержавної програми реалізації Концепції формування єдиного (спільного) освітнього простору Співдружності Незалежних Держав (29 листопада, 2001 р.), Софійської конференції освіти дорослих (Болгарія, 9 листопада, 2002 р.), Концепції розвитку дорослих у країнах-учасниць Співдружності Незалежних Держав (м. Москва, РФ, 25.05.2006 р.). У той же час залишається багато невирішених проблем щодо покращення ефективності навчального процесу дорослих студентів в умовах здобуття другої вищої освіти.

Теоретичні та практичні проблеми освіти, навчання і виховання дорослих охоплює галузь педагогічної науки андрагогіки (від грец. ἀνήρ (άνδρος) – доросла людина і αγωγή – вести). Поняття "андрагогіка" ввів у науковий обіг німецький

історик педагогіки К. Капп у 1833 р. Наприкінці 20-х років ХХ століття на зміну концепціям недоцільності освіти дорослих, які були поширені ще на початку століття, приходить упевненість про можливість, а згодом постає й необхідність такої освіти. Андрагогічні ідеї, висунуті американськими вченими Дж. Дьюї та Е. Ліндеманом, дали можливість сформулювати філософські основи навчання дорослих, спираючись на досвід людини та її спрямування на досягнення практичних цілей. Саме на такому підґрунті визріла сучасна андрагогічна ідея, яка надалі розвивається під впливом певних течій прогресивної філософії та психології, пов'язаних з усвідомленням індивіда та його головної ролі в розвитку суспільства і власної особистості.

У кінці ХХ століття було видано багато наукових праць, присвячених вивченню конкретних проблем навчання дорослих, а саме:

- інтеграційним процесам та неперервності професійної освіти дорослих (В. П. Андрущенко, С. Г.Вершловський, Б. Л. Вульфсон, Б. ГершунськийТ. М.Десятов, І. А.Зязюн, Н. Г. Ничкало, Л. П. Пуховська та ін.);
- мотивації навчальної діяльності дорослих (Р. Дж. Владовский, А. К. Маркова, Дж. В. Нолл, А. Б. Орлов, Л. М. Фрідман та ін.);
- індивідуалізації навчання дорослих (С. Брукфілд, М. Ш. Ноулз, Д. М.Савичевич, А. Таф, та ін.);
- особливостям навчальної діяльності дорослих (Л. І.Анциферова, Г. О. Балл, Ю. М. Кулюткін, М. Ноулз, К. Хоул та ін.);
- методологічним засадам андрагогіки (К. Гріффін, С. І. Змеєв, Г. В. Куйперс, Л. М. Лєсохіна, І. Лордж, Ф. Рейс та ін.);
- особливостям викладання у процесі навчання дорослих (Г. О. Балл, О. М.Бурєнкова, Е. Джонс, В. К. Дьяченко, А. М. Леонтьєв, Н. Лем та ін.);
- підготовці викладачів до навчання дорослих (Л.П.Алексєєва, С.Г.Вершловський, Н. М. Гайдук, С. М.Грабовский, Дж. Лінч, та ін.);
- педагогічним технологіям навчання дорослих (О. А. Дубасєнюк, Н.М.Заячківська, О. О. Кияшко, Л. О. Лісіна, Н. Г. Протасова, Г. П. Пятакова,Г. К. Сєлєвко, С. О. Сисєєва, Д. В. Чернилевський та ін.).

Дослідженням післядипломної освіти, зокрема педагогічної, присвячено багато робіт українських науковців, а саме:

- загальнопедагогічним аспектам функціонування післядипломної педагогічної освіти (Л. Ф. Ващенко, Б. А. Дьяченко, Л. М. Кравченко, А. І. Кузьмінський, О. Г. Козлова, М. І. Лапенюк та інші);
- проблемам реформування та розвитку післядипломної педагогічної освіти (М. І. Дробоход, А. С. Нікуліна, В. В. Олійник та інші);
- дидактичним аспектам післядипломної педагогічної освіти (Н. І. Балик, В. М. Буренко, А. М. Зубко та інші);
- розвитку та вдосконаленню особистісних якостей педагогічних працівників у системі післядипломної освіти (В. Ю. Арешонков, Г. О. Балл, С. А. Болсун, В. В. Вітюк, В. А. Семиченко та інші).

У той же час, дослідники більше акцентують увагу на таких формах післядипломної освіти як підвищення кваліфікації, стажування та спеціалізація, які спрямовані на зростання професійної компетентності дипломованих педагогів. Проте, в сучасних соціально-економічних умовах все більшої значимості набуває така форма післядипломної освіти як перепідготовка, тобто набуття людиною іноді зовсім нової для неї професії.

Для дорослої людини важливе відчуття власної участі в будь-якому рішенні стосовно неї, а не пасивне сприйняття рішення інших. Тобто освітній процес необхідно здійснювати з урахуванням індивідуальних особливостей і запитів дорослих студентів. Проте, далеко не кожний фахівець усвідомлює свої реальні освітні потреби. Готовність і здатність до саморозвитку та самоорганізації у процесі навчання потрібно актуалізувати завдяки використанню ефективних технологій навчання, залученню фахівців до планування власної кар'єри, до оцінювання розриву між наявним і бажаним освітнім рівнем та найбільш ефективних шляхів його досягнення.

Доросла людина може сприймати ситуацію професійної переорієнтації чи як кризовий момент життя чи як ситуацію відкриття нових життєвих перспектив. Такі відмінності зумовлені різною здатністю людей рефлексивно ставитися до життя і

проблемних ситуацій, а також наявністю професійно важливих рис та здібностей необхідних для оволодіння певною професією.

Дослідженням проблеми зміни професії присвячено багато наукових робіт. Так, Б.Г. Ананьєв запропонував напрями психолого-педагогічного розвитку дорослих людей: навчання дорослих на усіх рівнях освіти; перенавчання та донавчання в умовах трудової діяльності, оволодіння суміжною професією; підвищення кваліфікації кадрів, удосконалення з тієї кваліфікації, якою людина не оволоділа раніше з урахуванням найновіших досягнень науки і техніки в цій галузі діяльності.

Психологічному аналізу професійної переорієнтації присвячено дослідження М. Захарової, Л. Кален, О. Михайлечко, Л. Пельцман, В. Петрова, І. Шелест та інших. Також видано багато наукових робіт, присвячених розвитку професійно значимих рис особистості (К. О. Абульханова-Славська, Л. С. Виготський, І. С. Кон, А. Маслоу, К. Роджерс, С. Л. Рубінштейн та інші).

У той же час сьогодні недостатня увага приділяється саме процесу професійної перепідготовки дорослих студентів в умовах другої вищої освіти гуманітарного профілю, спрямованої на формування творчого суб'єкта професійної діяльності з розвинутими професійно важливими якостями, здатного до постійного самовдосконалення.

Питання навчання дорослих людей з вищою освітою, здобуття ними другої спеціальності у системі післядипломної освіти довгий час не привертало окремої уваги науковців. Більшість досліджень у галузі освіти вирішували дидактичні проблеми шляхом пристосування теорії навчання дітей до навчання і здобуття освіти дорослою людиною, але ці підходи не є адекватними до сучасних потреб.

Науковими засадами професійної підготовки фахівців гуманітарного профілю в умовах здобуття другої вищої освіти є положення психолого-педагогічних концепцій формування особистості (І. Бех, Л. Виготський, С. Джулард), психологічні особливості дорослих (Л. Анциферова, Л. Бішоф, Ю. Кулюткін, В. Семиченко, Дж. Флевел), психологічної теорії єдності психіки і діяльності (Б. Ананьєв, Л. Виготський, О. Леонтьєв), наукові положення про творчість як вищу

форму активності людини (Д. Богоявленська, Я. Пономарьов, С. Сисоєва), теорії та технології навчання дорослих (Ай. Гордон, С. Змійов, М. Ноулз, В. Пуцов, О. Степанова, Е. Торндайк), теорії професійної освіти (В. Кудін, Н. Ничкало, Л. Пуховська), теорії післядипломної освіти (Л. Набока, А. Нікуліна, В. Олійник, Н.Протасова, Л. Сігаєва), організацію та вдосконалення навчального процесу у вищій школі (А. Алексюк, Ю. Бабанський, В. Беспалько, О. Євдокимов), теорії навчальної діяльності (А. Вербицький, В. Давидов, Е. Пассов), фактори активізації та оптимізації навчально-пізнавальної діяльності студентів (Ю. Бабанський, В. Вергасов, Л. Лещенко, В.Лозова, Е. Пассов, П. Підкасистий), підготовку педагогів (О. Абдуліна, А. Вербицький, М. Євтух, І. Зязюн, В. Кан-Калик, О. Киричук, Л. Кондрашова, Н. Кузьміна, А. Маркова, В. Сластьонін та ін.).

Повторний професійний вибір розглядається як результат ціннісно-смислового визначення особистості щодо професії та подальшого життя в цілому. Професійна переорієнтація визначається як окремий момент професійного становлення людини і важлива подія її життя.

Навчання дорослих студентів має являти собою індивідуальну освітню траєкторію, що забезпечує життєву перспективу й усвідомлення свого потенціалу. В той же час дорослі з вищою освітою в умовах перепідготовки не можуть зосередитися на навчанні, не можуть сприйняти точку зору вченого; повчають інших і розмовляють; швидко розчаровуються у заняттях, якщо не задоволені їх очікування; дорослі мають високий рівень службової та особистісної амбітності; критично порівнюють навчальний матеріал із власним досвідом; бояться критики. Така ситуація вимагає від викладачів високого рівня андрагогічної та професійної компетентності та здатності задовольняти освітні потреби всіх студентів.

Якщо детально проаналізувати сучасний стан підготовки фахівців гуманітарного профілю (вчителів початкових класів, української мови та літератури, іноземної мови та літератури, історії та правознавства, а також психологів і соціальних педагогів в умовах другої вищої освіти, то можна зазначити, що основною проблемою є *нерівномірний рівень підготовки студентів-першокурсників*. Частина з них вже працюють за спеціальністю і прагнуть отримати

диплом та покращити свій рівень професійної майстерності завдяки оволодінню інноваційними методами роботи, які вони зможуть одразу використовувати у своїй професійній діяльності; частина студентів мають вищу педагогічну освіту та здобувають нову кваліфікацію, інші студенти є фахівцями в галузях економіки, техніки, медицини тощо.

На сьогоднішній день удосконалення професійної компетентності людини з вищою освітою шляхом набуття іншої спеціальності відбувається з урахуванням того, що доросла людина відчуває себе самостійною, має певний життєвий, професійний та соціальний досвід, має чітко сформовану мотивацію щодо навчальної діяльності.

У той же час, на відміну від дітей і підлітків дорослі мають багато інших обов'язків, які утримують їх від навчання, й становлять перешкоди у навчанні, а саме: відсутність часу, брак інформації про можливість навчання, проблеми з доглядом дітей, відсутність інтересу чи довіри, впевненості у своїх можливостях, брак коштів тощо.

Андрагогічні принципи (самостійного навчання, спільної діяльності, опори на досвід, індивідуалізації, системності, контекстності, актуалізації, свідомості, розвитку освітніх потреб) освіти фахівців відрізняються від педагогічних і складають теоретичну базу технології навчання та освіти дорослих, визначаючи діяльність активних учасників освітнього процесу.

Наукові засади розвитку системи післядипломної освіти полягають у врахуванні вікових і психологічних особливостей дорослої людини, її мотивації, визначення індивідуально орієнтованого стилю навчання, специфіки організації, визначення оптимальних методів і функцій управління навчально-пізнавальною діяльністю. На сьогоднішній день удосконалення професійної компетентності людини з вищою освітою шляхом набуття іншої спеціальності відбувається з урахуванням того, що доросла людина відчуває себе самостійною, має певний життєвий, професійний та соціальний досвід, має чітко сформовану мотивацію щодо навчальної діяльності.

Технології навчання дорослих – способи реалізації змісту освіти дорослих, оптимальні й ефективні для віку та фізичного стану дорослої людини, що передбачають взаємодію змістової, процесуальної, мотиваційної, організаційної складових. Вони сприяють диференціації та індивідуалізації освітніх програм на основі врахування набутих раніше знань і професійного досвіду людини, активізації діяльності, розкриттю потенціальних можливостей, виробленню практичних навичок для розв'язання конкретних задач, оцінюванню ступеня засвоєння матеріалу тощо.

Педагогічні технології пов'язані, насамперед, із забезпеченням ефективного навчального процесу, впровадженням освітніх інновацій тощо. Привертає увагу амбівалентність використання поняття «педагогічна технологія» та його варіацій: «технологія навчання», «освітні технології», «технологія освіти» в сучасній психолого-педагогічній літературі.

О. Дубасенюк наголошує, що одні дослідники (Дж. Брунер, П. Кенес-Комоський та ін.) ототожнюють технологію навчання з процесом комунікації. Інші (О. Малібог, Т. Сакамото, Ф. Янушкевич) в освітній технології об'єднують засоби і процес навчання. Третя група (Д. Гасс, О. Богомолів та ін.) пропонують розглядати її з позиції наукової організації навчального процесу. Н. Тализіна вважає, що суть сучасної технології навчання полягає у визначенні раціональних способів досягнення поставленої мети. Навчальний процес тут розглядається як система дій з планування, забезпечення і оцінювання процесу навчання. У сучасній вітчизняній педагогічній науці все повніше утверджується думка щодо педагогічних технологій як певної системи організації та управління педагогічним процесом.

Г. К. Селевко визначає педагогічну (освітню) технологію як систему функціонування всіх компонентів педагогічного процесу, що побудована на науковій основі, запрограмована за часом і простором, призводить до намічених результатів³.

---

³ Селевко Г. К. Альтернативные педагогические технологии / Герман Константинович Селевко. – М.: НИИ школьных технологий, 2005. – 224 с. – (Серия «Энциклопедия образовательных технологий»).

С. О. Сисоєва в «Енциклопедії освіти» (за ред. В. Кременя) аналізує різні підходи до визначення вказаного феномена і робить висновки, що він розглядається багатоглядно, а саме: як раціональний спосіб досягнення свідомо сформульованої освітньої (навчальної, виховної) мети (М. Вулман, І. Лернер, Б. Ліхачов, П. Сікорський, Рада з педагогічних технологій Великої Британії); як наука (Г. Селевко); як педагогічна система (В. Безпалько, Сисоєва, Д. Чернилевський); як педагогічна діяльність (А. Нісімчук); як системно-діяльнісний підхід до освітнього (навчального) процесу (Г. Еллінгтон, Н. Кузьміна, П. Мітчелл, Ф. Персиваль, О. Пехота, П. Самойленко); як система знань (В. Генецинський, Т. Назарова, В. Онищук, Ю. Турчанінова); як мистецтво педагога (І. Прокопенко, Н. Тализіна, В. Шепель); як модель (В. Ченців); як засіб оптимізації та модернізації освітнього процесу (Ф. Янушкевич); як процесуальний компонент (складова) освітнього (навчального) процесу (М. Кларін); як інтегративний підхід до освіти (П. Мітчелл, Д. Фін)⁴ 661].

Деякі автори (Г. К. Селевко, О. А. Дубасенюк та ін.) вважають, що різні підходи до тлумачення терміну «педагогічна технологія» обумовлюються використанням даної дефініції у трьох аспектах:

- 1) загальнопедагогічному, або науковому (як синонім до підвищення ефективності педагогічної системи);
- 2) предметному, або процесуально-описовому (опис, проект, алгоритм, сукупність цілей, оригінальних, новаторських способів, методів, прийомів і засобів, що охоплюють цілісний навчально-виховний процес від визначення його мети до очікуваних результатів);
- 3) модульному, чи процесуально-дійовому (удосконалення технології окремих елементів педагогічного процесу, видів діяльності).

До педагогічних технологій дослідники відносять різні типи. Наприклад, Л. А. Машкіна виділяє методологічні, цільові та методичні педагогічні технології⁵; О. О. Козлова – проблемні, концентровані, модульні, розвивальні, диференційовані,

⁴ Енциклопедія освіти / Акад. пед. наук України; [гол. ред. В. Г. Кремень]. – К.: Юрінком Інтер, 2008. – 661 с.

⁵ Машкіна Л. А. Підготовка студентів педагогічних училищ та коледжів до використання інноваційних технологій в дошкільних закладах: дис... канд. пед. наук: 13.00.04 / Машкіна Людмила Андріївна. – К.: 2000. – С. 73.

активні, ігрові, особистісноорієнтовані, процесуальнозорієнтовані тощо⁶; О. О. Кіяшко – авторська підготовка, відкриті системи інтенсивного навчання, дистанційне навчання, діалогове навчання, етапно-блокова організація навчання, ігрові технології, інтегративно-модульна система; інформаційно-комп'ютерне навчання, контекстне навчання; модульно-рейтингове навчання, особистісноорієнтоване навчання, проблемно-діяльнісне навчання, проєктивне навчання, рефлексивно-творче навчання, технологія сумісної продуктивної діяльності⁷.

Д. Чернилевський і Н. Борисова класифікували інноваційні технології на основі таких ознак: наявність моделі (предмету чи процесу діяльності) і наявність ролей (характер спілкування тих, хто навчається)⁸.

Серед інноваційних педагогічних технологій, які найдоцільніше застосовувати у навчанні дорослих людей, зокрема у процесі здобуття ними другої вищої освіти, є *особистісноорієнтовані, інтерактивні та інформаційні технології навчання*.

Особистісноорієнтовані технології (підвищення ефективності навчально-виховного процесу шляхом його індивідуалізації та диференціації, створення атмосфери комфорту в процесі навчання, розширення простору співробітництва між викладачами та студентами на гуманному суб'єкт-суб'єктному рівні). Особистісно орієнтовані технології навчання педагогів в умовах післядипломної освіти повинні будуватися на принципах андрагогіки, які ґрунтуються на когнітивно, діяльнісно й особистісно орієнтованій парадигмі освіти, враховують психологічні особливості зрілої людини і визначають діяльність насамперед тих, хто навчається, на відміну від принципів педагогіки, які регламентують діяльність того, хто навчає⁹.

Реалізація цих принципів визначає такі функції процесу навчання дорослих студентів, які опановують педагогічну професію, а саме: поєднання особистісного

⁶Козлова А. А. Психотехнологии как средство формирования субъектной позиции клиента системы профконсультирования: дис. канд. психол. наук: 19.00.13 / Александра Александровна Козлова. – М., 2002. – С. 66.

⁷Кіяшко О. О. Інноваційні педагогічні технології підготовки молодших спеціалістів у вищих навчальних закладах I-II рівня акредитації: дис. канд. пед. наук: 13.00.04 / Кіяшко Олександр Олександрович. – Луганськ, 2001. – С. 63 - 64

⁸Чернилевский Д. В. Дидактические технологии в высшей школе: учеб.пособ. [для вузов] / Дмитрий Владимирович Чернилевский. – М.: ЮНИТИ-ДАНА, 2002. – С. 177 - 178

⁹Лісіна Л.О. Технології навчання вчителів у післядипломній освіті / Л.О.Лісіна. — Запоріжжя: Диво, 2007. — 198 с

розвитку з підвищенням професійної майстерності вчителя; забезпечення випереджального характеру професійної підготовки педагога відповідно до суспільних вимог; мотивування самовдосконалення; конструювання ефективних технологій навчання; поєднання галузевих вимог щодо розвитку кадрового потенціалу з потребою відтворення та збереження загальнолюдських цінностей та ін.

На основі вивчення педагогічних досліджень вітчизняних та зарубіжних педагогів визначено теоретичні аспекти диференціації навчання у вищому закладі освіти. *Диференціація навчання* - це розрізнення діяльності тих, хто навчається, за такими мотиваційними позиціями особистості: "можу" і "хочу". Залежно від цього диференціація навчання поділяється на рівневу і профільну. Рівнева диференціація - це диференціація за здібностями та успішністю в навчанні, а профільна - за нахилами та інтересами.

Диференційоване навчання передбачає спрямованість на особистість студента. Паралельно із суміжним поняттям "індивідуалізація навчання" воно проходить ряд етапів, за якими інтерпретується як підхід, принцип, концепція і технологія. В основу термінологічної та змістової розмежованості цих понять нами покладено, з одного боку, частоту вживання кожного з них на певному етапі розвитку педагогічної науки, а з іншого, і це є основним, - зміст, що вкладається у кожне з цих понять.

Тому основною метою наукових пошуків у цій сфері є розробка педагогічних основ оптимального поєднання диференційованого та індивідуалізованого навчання в цілісній концепції особистісно орієнтованого навчання.

В основі зарубіжних вузівських технологій навчання студентів лежать такі вихідні положення:

- пріоритетність положень індивідуального функціонування пізнавальних процесів;
- орієнтація на психофізіологічні властивості та зумовлені ними особистісні якості, що впливають на самоорганізацію навчальної діяльності та індивідуальну стратегію поведінки студентів у навчанні;

- врахування емоційних станів студента;
- спрямованість навчання на формування ціннісних орієнтацій та особистісних новоутворень.

Технологія диференційованого навчання розглядається як організація навчального процесу, що забезпечує формування власного стилю діяльності студентів на основі врахування їх індивідуально-типологічних особливостей. Вихідними психолого-педагогічними позиціями технології диференційованого навчання є розгляд особистості студента як центральної фігури навчального процесу; врахування індивідуально-типологічних особливостей студентів в організації навчального процесу; оптимальне поєднання індивідуального характеру засвоєння знань з груповою організацією навчальної діяльності студентів; варіативність цілей та змісту навчання, способів діяльності, організаційних форм та засобів навчання; свобода і самостійність студентів у виборі власної траєкторії навчання; організаційно-методичне забезпечення навчального процесу; стимулювання позитивної мотивації навчально-пізнавальної діяльності студентів та викладачів¹⁰.

На думку С. О. Сисоєвої, інтерактивні технології навчання дорослих забезпечують їх включення у процес навчання за рахунок добору й використання сукупності активних форм, методів, прийомів, методик, засобів навчання, що дають змогу гарантовано досягти запланованого результату, забезпечити зворотний зв'язок та врахувати життєвий та професійний досвід дорослих. Дидактична особливість інтерактивного навчання дорослих полягає в тому, що у процесі його реалізації іноді спостерігається порушення звичайної дидактичної логіки навчального процесу: не від засвоєння теорії до практики, а від формування нового досвіду до його теоретичного осмислення.

Основними формами та методами інтерактивного навчання є евристичні бесіди, презентації, дискусії, ділові та рольові ігри, навчальні тренінги, колективні вирішення творчих завдань, кейс-метод, практичні групові й індивідуальні вправи,

---

¹⁰Гусак П.М. Теорія і технологія диференційованого навчання майбутніх учителів початкових класів: автореф. дис...докт. пед. наук: 13.00.01. – К., 1999. – 32 с.

моделювання певного виду діяльності або ситуацій, проектування й написання бізнес-планів, різних програм, обговорення відеозаписів, включаючи запис власних дій тощо.

Ефективність застосування інтерактивних технологій у навчанні дорослих визначається з такими критеріями:

- 1) пізнавальної активності (рівень пізнавальної активності учасників навчального процесу);
- 2) мотивації (зацікавленість в одержанні нової інформації, наскільки навчання орієнтоване на запити та потреби дорослого);
- 3) активної інформативності (наскільки навчання сприяє осмисленню нової інформації, орієнтоване на її активне засвоєння, можливість співвіднесення нового знання з відомим, власним досвідом; відстеження власного розуміння);
- 4) активізації мислення (наскільки навчання спонукає до роздумів, систематизації, класифікації та узагальнення нової інформації, вироблення власного ставлення до неї і формулювання проблем та запитань для подальшого просування в інформаційному та діяльнісному полі);
- 5) співпраці (рівень психологічної комфортності, демократичності і партнерства в процесі навчання, зокрема у системі «викладач — учень», рівень взаємної відповідальності за результати навчання);
- 6) результативності (успіхи у навчанні, міцність і глибина засвоєння навчального матеріалу, засвоєння необхідних дорослим професійних та інших умінь і навичок за умов раціональної витрати часу та зусиль, ступінь задоволеності навчанням) ¹¹.

Для диференціації й індивідуалізації навчального процесу значні можливості відкриває використання потенціалу *інформаційних технологій навчання* (ІТН), які розглядаються як сукупність методів і технологічних засобів збирання, організації, збереження, опрацювання, передачі й подання інформації за допомогою

---

¹¹ Сисоєва С.О. Інтерактивні технології навчання дорослих: сутність, критерії, життєвий цикл // Педагогічний процес: теорія і практика. Зб. наукових праць. Вип. 3 в 2-х ч. (ч. II). — К.: Вид-во ВД «ЕКМО», 2010. — С. 158 — 164

комп'ютерів і телемунікаційних мереж. Залежно від конкретних дидактичних завдань, що розв'язуються з використанням ІТН, при підготовці вчителя до конструювання навчальних технологій можуть ефективно застосовуватися такі комп'ютерні засоби навчання (КЗН) або їхнє поєднання: електронний підручник; мультисередовищна система; експертна система; система автоматизованого проектування; електронний бібліотечний каталог; банк даних, база даних; локальні й розподілені (глобальні) обчислювальні системи; електронна пошта; голосова електронна пошта; система телеконференцій; автоматизована система керування науковими дослідженнями; автоматизована система організаційного керування.

Таким чином, професійна підготовка фахівців гуманітарного профілю в умовах здобуття другої вищої освіти повинна враховувати сучасні соціальні перетворення в Україні. Вона буде здійснюватися більш успішно за умови наукової розробки її теоретико-методологічних основ як відкритої органічної системи неперервної освіти, врахування викладачамипершої освіти студентів та їх мотивації щодо отримання другої вищої освіти.

Ефективність професійної підготовки фахівців гуманітарного профілю в умовах здобуття другої вищої освіти зростає, якщо навчальний процес буде організовано відповідно до основних психолого-фізіологічних особливостей дорослих людей та базуватися на андрагогічних принципах їх навчання, спиратися на професійний досвід студентів.

Детальний аналіз сучасних педагогічних технологій навчання у вищій школі дав змогу показати особистісно орієнтовані, інтерактивні та інформаційні технології навчання у системі вищої, післядипломної освіти та перепідготовки як найбільш ефективні, спрямовані на задоволення особистісних освітніх потреб дорослих студентів, їх саморозвиток та самореалізацію та потреб держави у підготовці конкурентоспроможних фахівців.

Література

2. Закон України «Про вищу освіту» // www.osvita.org.ua

1. Енциклопедія освіти / Акад. пед. наук України; [гол.ред. В. Г. Кремень]. – К.: ЮрінкомІнтер, 2008. – 1040 с.
2. Гусак П.М. Теорія і технологія диференційованого навчання майбутніх учителів початкових класів: автореф. дис...докт. пед. наук: 13.00.01. – К., 1999. – 32 с.
3. Кіяшко О. О. Інноваційні педагогічні технології підготовки молодших спеціалістів у вищих навчальних закладах I-II рівнів акредитації: дис. канд. пед. наук: 13.00.04 / Кіяшко Олександр Олександрович. – Луганськ, 2001. – 262 с.
4. Козлова А. А. Психотехнологии как средство формирования субъектной позиции клиента системы профконсультирования: дис. канд. психол. наук: 19.00.13 / Александра Александрова Козлова. – М., 2002. – 216 с.
5. Лісіна Л.О. Технології навчання вчителів у післядипломній освіті / Л.О.Лісіна. — Запоріжжя: Диво, 2007. — 198 с.
6. Машкіна Л. А. Підготовка студентів педагогічних училищ та коледжів до використання інноваційних технологій в дошкільних закладах: дис... канд.пед.наук: 13.00.04 / Машкіна Людмила Андріївна. – К.: 2000. – 175 с.
7. Освітні інноваційні технології у процесі викладання навчальних дисциплін / За ред. О. А. Дубасенюк: зб. наук.- метод. праць. – Житомир: Вид-во ЖДУ, 2004. – 261 с.
8. Педагогічні технології у неперервній професійній освіті: Монографія / С. О. Сисоєва, А. М. Алексюк, П. М. Воловик та ін. / За ред. С. О. Сисоєвої. -К.: ВІПОЛ, 2001. - 502 с.
9. П'ятакова Г.П., Заячківська Н.М. Сучасні педагогічні технології та методика їх застосування у вищій школі: Навчально-методичний посібник для студентів та магістрантів вищої школи. Львів: Видавничий центр ЛНУ імені Івана Франка, 2003. - 55 с.

10. Селевко Г. К. Альтернативные педагогические технологии / Герман Константинович Селевко. – М.: НИИ школьных технологий, 2005. – 224 с. – (Серия «Энциклопедия образовательных технологий»).
11. Сисоєва С.О. Інтерактивні технології навчання дорослих: сутність, критерії, життєвий цикл // Педагогічний процес: теорія і практика. Зб. наукових праць. Вип. 3 в 2-х ч. (ч. II). – К.: Вид-во ВД «ЕКМО», 2010. – С. 158 – 164.
12. Чернилевский Д. В. Дидактические технологии в высшей школе: учеб.пособ. [для вузов] / Дмитрий Владимирович Чернилевский.– М.: ЮНИТИ-ДАНА, 2002. – 437 с.
13. Энциклопедия педагогических технологий: пособие для преподавателей / А.К.Колеченко. — С.Пб.: КАРО, 2002. — 368 с.